

บทที่ 4

บทสรุป ภูมิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาเกี่ยวกับบทบาทที่คาดหวังและบทบาทที่เป็นจริงของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้ น้ำ ในการจัดการน้ำชลประทานในระดับไร่นา โดยศึกษาในเขตชลประทานโครงการปัตตานี ในบทนี้จะกล่าวถึงปัญหาการวิจัย วัตถุประสงค์ของการวิจัย สมมติฐานการวิจัย กลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล สรุปผลการวิจัย การอภิปรายผล และ ข้อเสนอแนะตามลำดับดังนี้

ปัญหาการวิจัย

ความสำเร็จของการจัดการน้ำชลประทานในระดับไร่นา โดยมีการใช้น้ำชลประทานอย่างมีประสิทธิภาพนั้น ขึ้นอยู่กับความร่วมมือของสมาชิกกลุ่มผู้ใช้ น้ำ ความเข้มแข็งของกลุ่มผู้ใช้ น้ำ และความสามารถในการปฏิบัติงานของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้ น้ำ

ผู้วิจัยจึงต้องการทราบระดับการปฏิบัติงานของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้ น้ำว่า ได้ปฏิบัติจริงในแต่ ละด้านมากน้อยเพียงไร และต้องการทราบความเข้าใจ ความคาดหวังของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้ น้ำต่อบทบาทหน้าที่ของตนเอง และความคาดหวังของผู้ที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มผู้ใช้ น้ำ คือ เลขาธิการกลุ่มผู้ใช้ น้ำและเจ้าหน้าที่ชลประทาน ว่ามีความคาดหวังต่อบทบาทของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้ น้ำอยู่ในระดับใด ดังนั้นจึงได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่องนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบบทบาทที่คาดหวังและบทบาทที่เป็นจริงของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้ น้ำ ในการจัดการน้ำชลประทานในระดับไร่นา ในด้านการจัดสรรแบ่งปันน้ำ ด้านการติดต่อประสานงานกับเจ้าหน้าที่ชลประทาน ด้านการควบคุมดูแลรักษาระบบชลประทานในระดับไร่นา ด้านการตัดสินใจหาต่าง ๆ ในการใช้น้ำ และด้านการกำกับดูแลการปฏิบัติตามกฎระเบียบและข้อบังคับในการใช้น้ำตามความคิดเห็นของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้ น้ำ เลขาธิการกลุ่มผู้ใช้ น้ำและเจ้าหน้าที่ชลประทาน

สมมติฐานของการวิจัย

ได้ตั้งสมมติฐานเพื่อการทดสอบดังต่อไปนี้

สมมติฐานข้อที่ 1 หัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำ มีบทบาทที่คาดหวังในการจัดการน้ำชลประทานในแต่ละด้านตามความคิดเห็นของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำ เลขานุการกลุ่มผู้ใช้น้ำ เจ้าหน้าที่ชลประทานสูงกว่าบทบาทที่เป็นจริง

สมมติฐานข้อที่ 2 หัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำมีบทบาทที่คาดหวังในการจัดการน้ำชลประทาน ในแต่ละด้านตามความคิดเห็นของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำ เลขานุการกลุ่มผู้ใช้น้ำและเจ้าหน้าที่ชลประทานแตกต่างกัน

สมมติฐานข้อที่ 3 หัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำมีบทบาทที่เป็นจริงในการจัดการน้ำชลประทานในแต่ละด้านตามความคิดเห็นของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำ เลขานุการกลุ่มผู้ใช้น้ำและเจ้าหน้าที่ชลประทานแตกต่างกัน

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็น เจ้าหน้าที่ชลประทานที่มีหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับกิจกรรมต่อเนื่องหรือกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน จำนวน 30 คน (โดยเก็บข้อมูลจากทุกหน่วยของประชากร) และเป็นหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน จำนวน 138 คน เป็นเลขานุการกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน จำนวน 138 คน ซึ่งได้มาโดยวิธีการสุ่มแบบใช้ช่วงชั้น (Stratified sampling method) และการสุ่มแบบที่ใช้ระบบที่เริ่มต้นด้วยการจับสลาก (Systematic sample with a random start.) จากกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน จำนวน 204 กลุ่ม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถาม ที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นเอง โดยศึกษาแนวความคิด บทบาทและหน้าที่ของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำ กิจกรรมของกลุ่มผู้ใช้น้ำ จากเอกสารของกรมชลประทาน และจากการสอบถามจากสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ หัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำและเจ้าหน้าที่ชลประทานรวมทั้งหลัก

เกณฑ์การประเมินผลการปฏิบัติงานมากำหนด เป็นกรอบบทบาทของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำ โดย แบ่งแบบสอบถามออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพและข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 8 ข้อ

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่าถามเกี่ยวกับบทบาทที่คาดหวังและ บทบาทที่เป็นจริงของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำในการจัดการน้ำชลประทานในระดับไร่นา จำนวน 32 ข้อ

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหา และข้อเสนอแนะในการดำเนินงานของกลุ่มผู้ ใช้น้ำชลประทาน จำนวน 7 ข้อ

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีวิธีการดังนี้

1. ผู้วิจัยได้ร่วมกับพนักงานสัมภาษณ์ จำนวน 4 คน ซึ่งเป็นชาวไทยมุสลิมและสามารถ พูดภาษามลายูท้องถิ่นได้ และได้รับการอบรมเรื่อง เทคนิคและวิธีการเก็บข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์ ออกเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำ จำนวน 138 คน และเลขานุการกลุ่มผู้ ใช้น้ำ จำนวน 138 คน โดยวิธีการสัมภาษณ์จากแบบสอบถาม

2. ผู้วิจัยมีหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย ถึงหัวหน้าโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาปัตตานี ขออนุญาต และขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลจากเจ้าหน้าที่ชลประทาน และได้ส่งแบบสอบถามให้ เจ้าหน้าที่ชลประทาน จำนวน 30 ชุด โดยผู้วิจัยไปรับแบบสอบถามกลับคืนด้วยตนเอง

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ กระทำโดยการประมวลผลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรม SPSS วิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับดังนี้

1. หาดำเนินการและค่าร้อยละของสถานภาพและข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

2. หาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) ของบทบาทที่คาดหวังและบทบาทที่เป็นจริงของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำในการจัดการน้ำชลประทานในระดับไร่นา ในด้านต่าง ๆ

5 ด้าน

3. การเปรียบเทียบบทบาทที่คาดหวังและบทบาทที่เป็นจริงของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำในการจัดการน้ำชลประทานในระดับไร่นา ในด้านต่าง ๆ 5 ด้าน ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบภายในกลุ่มตัวอย่าง โดยการทดสอบค่าที (t-test)

4. การเปรียบเทียบบทบาทที่คาดหวังของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำ ระหว่างกลุ่มตัวอย่างที่มีสถานการณ์แตกต่างกันและเปรียบเทียบบทบาทที่เป็นจริงของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำ ระหว่างกลุ่มตัวอย่างที่มีสถานการณ์แตกต่างกัน โดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (ANOVA) และเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ โดยวิธี Scheffé (Scheffé test for Critical Difference)

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. หัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำมีความคาดหวังในบทบาทของตนเองสูงกว่าบทบาทที่ได้ปฏิบัติจริงในการจัดการน้ำชลประทานในระดับไร่นา ในด้านต่าง ๆ ทั้ง 5 ด้าน และบทบาททั้งสองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทุกด้าน จึงเห็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 1 โดยหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำมีบทบาทที่เป็นจริงในการจัดการน้ำชลประทานในระดับไร่นาอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน และมีความคาดหวังในบทบาทของตนเองอยู่ในระดับมาก 3 ด้าน คือ ด้านการจัดสรรแบ่งปันน้ำ ด้านการติดต่อประสานงานกับเจ้าหน้าที่ชลประทานและด้านการกำกับดูแลการปฏิบัติตามกฎระเบียบ และกีดบงคับในการใช้น้ำ ส่วนอีก 2 ด้าน คือ ด้านการควบคุมดูแลรักษาชลประทานในระดับไร่นาและด้านการตัดสินใจปัญหาต่าง ๆ ในการใช้น้ำ หัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำมีความคาดหวังในบทบาทของตนเองอยู่ในระดับปานกลาง

2. เลขาธิการกลุ่มผู้ใช้น้ำมีความคาดหวังในบทบาทของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำสูงกว่าบทบาทที่ปฏิบัติจริงของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำในการจัดการน้ำชลประทานในระดับไร่นา ในด้านต่าง ๆ 5 ด้าน และบทบาททั้งสองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทุกด้าน จึงเห็นไปตาม

สมมติฐานข้อที่ 1 แต่เมื่อแปลผลของคะแนนเฉลี่ยกลุ่มรวมของแต่ละด้าน พบว่าบทบาททั้งสองอยู่ในระดับปานกลาง โดยเลขานุกรากลุ่มผู้ใช้น้ำมีความคาดหวังในบทบาทของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำในการจัดการน้ำชลประทานในระดับไร่เนาอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน และมีความคิดเห็นว่าบทบาทที่ปฏิบัติจริงของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำในการจัดการน้ำชลประทานในระดับไร่เนานั้น อยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน เช่นเดียวกับกับบทบาทที่คาดหวัง

3. เจ้าหน้าที่ชลประทานมีความคาดหวังในบทบาทของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำสูงกว่าบทบาทที่ปฏิบัติจริงของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำ ในการจัดการน้ำชลประทานในระดับไร่เนา ในด้านต่าง ๆ 5 ด้าน และบทบาททั้งสองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทุกด้าน ยกเว้นในด้านการติดต่อประสานงานกับเจ้าหน้าที่ชลประทานที่บทบาททั้งสองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงเป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 1 โดยเจ้าหน้าที่ชลประทานมีความคาดหวังในบทบาทของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำในการจัดการน้ำชลประทานในระดับไร่เนา อยู่ในระดับมากทุกด้านและมีความคิดเห็นว่าบทบาทที่ปฏิบัติจริงของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำในการจัดการน้ำชลประทานในระดับไร่เนา อยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน

4. บทบาทที่คาดหวังของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำในการจัดการน้ำชลประทานในระดับไร่เนาตามความคิดเห็นของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำ เลขานุกรากลุ่มผู้ใช้น้ำและเจ้าหน้าที่ชลประทาน ดังนี้

4.1 ด้านการจัดสรรแบ่งปันน้ำ เจ้าหน้าที่ชลประทานมีความคาดหวังสูงกว่าเลขานุกรากลุ่มผู้ใช้น้ำ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงเป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 2 สำหรับผู้อื่น ๆ ไม่แตกต่างกัน

4.2 ด้านการติดต่อประสานงานกับเจ้าหน้าที่ชลประทาน ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 2

4.3 ด้านการควบคุมดูแลรักษาระบบชลประทานในระดับไร่เนา ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติจึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 2

4.4 ด้านการตัดสินใจหาต่าง ๆ ในการใช้น้ำ เจ้าหน้าที่ชลประทานและหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำมีความคาดหวังสูงกว่าเลขานุกรากลุ่มผู้ใช้น้ำอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงเป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 2 สำหรับผู้อื่น ไม่แตกต่างกัน

4.5 ด้านการกำกับดูแลการปฏิบัติตามกฎระเบียบ และข้อบังคับในการใช้น้ำ เจ้าของที่ชลประทานมีความคาดหวังสูงกว่าหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำและเลขานุการกลุ่มผู้ใช้น้ำอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงเป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 2 สำหรับคู่อื่นไม่แตกต่างกัน

5. หัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำมีบทบาทที่เป็นจริงในการจัดการน้ำชลประทานในระดับไร่นา ตามความคิดเห็นของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำ เลขานุการกลุ่มผู้ใช้น้ำและเจ้าของที่ชลประทาน ดังนี้

5.1 ด้านการจัดสรรแบ่งปันน้ำ เจ้าของที่ชลประทานเห็นว่า บทบาทที่ปฏิบัติจริงของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำสูงกว่าความคิดเห็นของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำและเลขานุการกลุ่มผู้ใช้น้ำ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงเป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 3 สำหรับคู่อื่นไม่แตกต่างกัน

5.2 ด้านการติดต่อประสานงานกับเจ้าของที่ชลประทาน เจ้าของที่ชลประทานเห็นว่า บทบาทที่ปฏิบัติจริงของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำสูงกว่าความคิดเห็นของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำและเลขานุการกลุ่มผู้ใช้น้ำ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงเป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 3 สำหรับคู่อื่นไม่แตกต่างกัน

5.3 ด้านการควบคุมดูแลรักษาระบบชลประทานในระดับไร่นา เจ้าของที่ชลประทานเห็นว่า บทบาทที่ปฏิบัติจริงของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำสูงกว่าความคิดเห็นของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำและเลขานุการกลุ่มผู้ใช้น้ำ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงเป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 3 สำหรับคู่อื่นไม่แตกต่างกัน

5.4 ด้านการตัดสินใจหาต่าง ๆ ในการใช้น้ำ เจ้าของที่ชลประทานเห็นว่า บทบาทที่ปฏิบัติจริงของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำสูงกว่าความคิดเห็นของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำและเลขานุการกลุ่มผู้ใช้น้ำ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงเป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 3 สำหรับคู่อื่นไม่แตกต่างกัน

5.5 ด้านการกำกับดูแลการปฏิบัติตามกฎระเบียบ และข้อบังคับในการใช้น้ำ เจ้าของที่ชลประทานเห็นว่า บทบาทที่ปฏิบัติจริงของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำสูงกว่าเลขานุการกลุ่มผู้ใช้น้ำ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงเป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 3 สำหรับคู่อื่นไม่แตกต่างกัน

6. สภาพปัญหาอุปสรรคในการจัดการน้ำชลประทานในระดับไร่นาทั้งหมดมากที่สุด และกลุ่มตัวอย่างทั้งสามกลุ่มต่างมีความคิดเห็นตรงกัน คือ การที่สมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานไม่ให้ความร่วมมือในการดำเนินงานของกลุ่ม และมีการฝ่าฝืนกฎระเบียบข้อบังคับของกลุ่ม โดยหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำมีปัญหาในเรื่องนี้ คิดเป็นร้อยละ 22.08 เลขานุการกลุ่มผู้ใช้น้ำ คิดเป็นร้อยละ 29.69 และเจ้าของที่ชลประทาน คิดเป็นร้อยละ 41.67

สภาพปัญหาที่พบในลำดับรองลงมา คือ ปัญหาที่ท่วมขัง เพราะการระบายน้ำไม่ดี และคันคูคลองส่งน้ำมีท่อนลอดน้อย ทำให้เกษตรกรทำนาไม่ได้ โดยหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำมีปัญหาในเรื่องนี้ คิดเป็นร้อยละ 14.29 และเลขานุการกลุ่มผู้ใช้น้ำ คิดเป็นร้อยละ 15.63 แต่เจ้าหน้าที่ชลประทานมีปัญหาในลำดับรองลงมา คือ การที่สมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำไม่มีความรู้และไม่เข้าใจเกี่ยวกับการใช้น้ำที่มีประสิทธิภาพ และกฎระเบียบข้อบังคับของกลุ่ม โดยเจ้าหน้าที่ชลประทานมีปัญหาในเรื่องนี้ คิดเป็นร้อยละ 12.5 ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลทั่วไปพบว่า หัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำ และเลขานุการกลุ่มผู้ใช้น้ำ ส่วนใหญ่ไม่ได้รับการฝึกอบรม หรือ ไปทัศนศึกษาดูงานเกี่ยวกับการจัดการน้ำชลประทาน

7. ข้อเสนอแนะหรือความต้องการของกลุ่มตัวอย่างในการจัดการน้ำชลประทานในระดับไร่นา จากมากไปหาน้อยตามลำดับ ดังนี้

หัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำและเลขานุการกลุ่มผู้ใช้น้ำต้องการให้มีการชี้แจงและอบรมให้ความรู้แก่สมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ ในเรื่องการใช้งาน และเกี่ยวกับกฎระเบียบ ข้อบังคับของกลุ่ม หรือนำไปทัศนศึกษาดูงาน คิดเป็นร้อยละ 20.93 และ 24.32 ตามลำดับ ความต้องการลำดับรองลงมา คือ ให้มีการปล่อยน้ำตามแผนการส่งน้ำ ในเวลาที่เกษตรกรต้องการใช้น้ำ หรือปล่อยน้ำตลอดฤดูกาลทำนา คิดเป็นร้อยละ 18.6 และ 21.62 ตามลำดับ

ส่วนเจ้าหน้าที่ชลประทานมีความต้องการให้มีการปล่อยน้ำตามแผนการส่งน้ำมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 26.03 ความต้องการในลำดับรองลงมา คือ ต้องการให้เจ้าหน้าที่ทางราชการมาพบปะกับสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำเป็นประจำ เพื่อให้เกิดความร่วมมือที่ดีและต้องการให้สมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำปฏิบัติตามกฎระเบียบและข้อบังคับของกลุ่ม คิดเป็นร้อยละ 20.55

8. วิธีการเข้าดำรงตำแหน่งของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำ และคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นว่าควรมาจากการเลือกตั้งของสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ คิดเป็นร้อยละ 64.4 โดยเลขานุการกลุ่มผู้ใช้น้ำและเจ้าหน้าที่ชลประทานส่วนใหญ่ให้เหตุผลว่า เพราะสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำพอใจและสะดวกในการปรึกษาหารือ คิดเป็นร้อยละ 12.79 และ 42.86 ตามลำดับ ส่วนหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำส่วนใหญ่ให้เหตุผลว่า เพราะจะได้คนที่รู้ปัญหา แก้ปัญหาได้ดี และขยันทำงานเป็นส่วนตัว คิดเป็นร้อยละ 25.56

9. ในรอบปีที่ผ่านมามีหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำและเลขานุการกลุ่มผู้ใช้น้ำส่วนใหญ่หรือคิดเป็น

ร้อยละ 50 ได้นำสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำไปชุดลอก ซ่อมแซมคูส่งน้ำหรืออาคารชลประทาน จำนวน 1-2 ครั้ง

10. หัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำและเลขานุการกลุ่มผู้ใช้น้ำส่วนใหญ่ พบว่าไม่มีการขัดแย้งนิพาทหรือทะเลาะวิวาทเกี่ยวกับการใช้น้ำระหว่างสมาชิกภายในกลุ่ม หรือกับกลุ่มข้างเคียง คิดเป็นร้อยละ 66.7 และ 61.6 ตามลำดับ ส่วนเจ้าหน้าที่ชลประทานส่วนใหญ่หรือคิดเป็นร้อยละ 66.7 พบว่ามีการขัดแย้งหรือทะเลาะวิวาทเกี่ยวกับการใช้น้ำระหว่างสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ

ส่วนสาเหตุที่ทำให้เกิดการขัดแย้งหรือทะเลาะวิวาทกันในการใช้น้ำนั้น มีดังนี้
 หัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำและเจ้าหน้าที่ชลประทานส่วนใหญ่หรือคิดเป็นร้อยละ 45.65 และร้อยละ 65 ตามลำดับ พบว่า สาเหตุที่พบมากที่สุด คือ การแย่งกันใช้น้ำ ส่วนเลขานุการกลุ่มผู้ใช้น้ำส่วนใหญ่ หรือคิดเป็นร้อยละ 24.53 พบว่า การปิด-เปิดอาคารอัดน้ำหรืออาคารแบ่งน้ำ ทำให้สมาชิกกลุ่มฯ มีการขัดแย้งหรือทะเลาะวิวาทกันในการใช้น้ำ

การอภิปรายผล

บทนี้เป็นการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทที่คาดหวังและบทบาทที่เป็นจริงของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำในการจัดการน้ำชลประทานในระดับไร่นา ตามความคิดเห็นของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำ เลขานุการกลุ่มผู้ใช้น้ำและเจ้าหน้าที่ชลประทาน มาอภิปรายซึ่งมีประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. บทบาทที่คาดหวังของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำในการจัดการน้ำชลประทานในระดับไร่นา ตามความคิดเห็นของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำ เลขานุการกลุ่มผู้ใช้น้ำและเจ้าหน้าที่ชลประทาน ปรากฏว่า
  - 1.1 บทบาทที่คาดหวังของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำในการจัดการน้ำชลประทานในระดับไร่นาโดยภาพรวมนั้น พบว่าหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำมีความคาดหวังในบทบาทของตนเองอยู่ในระดับมาก และเจ้าหน้าที่ชลประทานมีความคาดหวังในบทบาทของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำอยู่ในระดับมาก เช่นเดียวกัน

เหตุที่หัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำมีความคาดหวังในบทบาทของตนเองอยู่ในระดับมากทุกด้าน ยกเว้นด้านการควบคุมดูแลรักษาระบบชลประทานในระดับไร่นาและด้านการตัดไม้ไผ่หาต่าง ๆ ในการใช้น้ำ ทั้งนี้จะเป็นเพราะหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำเห็นว่าการชลประทานมีประโยชน์ต่อการเพาะปลูกของเกษตรกรและสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ และหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำมีความคิด มีความกระตือรือร้น มีความตั้งใจที่จะปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำ จึงมีความคาดหวังในบทบาทของตนเองอยู่ในระดับมาก ซึ่งเลวินสัน (Lavinson, 1971 : 11) ได้กล่าวไว้ว่าบทบาทเป็นความคิดเห็นของบุคคลผู้ดำรงตำแหน่งนั้นที่คิดว่าจะทำอะไรบ้างขณะที่ดำรงตำแหน่งอยู่ และ เกษม สุตตสันต์ (2525 : 14) ได้กล่าวไว้ว่าความคาดหวังของผู้ปฏิบัติหน้าที่ คือ ผู้ที่ดำรงตำแหน่งหรือผู้ที่แสดงบทบาทเอง ส่วนหนึ่งเกิดจากการศึกษาหรือการคาดคะเนว่าความคาดหวังของตำแหน่งหรือความของบุคคลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องจะเป็นเช่นไร ซึ่งผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับผลงานวิจัยของธำรง เจริญผลลาต (2528 : บทคัดย่อ) ที่พบว่าค่าเฉลี่ยความคาดหวังของผู้บริหารการศึกษาและผู้ว่าราชการจังหวัดที่มีต่อบทบาทของศึกษานิเทศก์จังหวัดในแต่ละด้านอยู่ในระดับมาก

ส่วนบทบาทในด้านการควบคุมดูแลรักษาระบบชลประทานในระดับไร่นาและด้านการตัดไม้ไผ่หาต่าง ๆ ในการใช้น้ำ ที่หัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำมีความคาดหวังอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้จะเป็นเพราะหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำเห็นว่าระบบชลประทานยังเป็นของทางราชการ เกษตรกรไม่ได้เป็นเจ้าของและเจ้าหน้าที่ชลประทานตลอดจนลูกจ้างมีเงินเดือนหรือมีค่าตอบแทน ส่วนหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำและเกษตรกรไม่มีค่าตอบแทน การบำรุงรักษาจึงน่าจะเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ชลประทาน ดังจะเห็นได้จาก สุขุม โภภิตา และจุฬาลักษณ์ ถาวรนิทกัษ์ (2532 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัย เรื่องโครงการชลประทานขนาดเล็กด้วยวิธีการสูบน้ำด้วยไฟฟ้า พบว่า ไม่ได้มีการใช้ประโยชน์จากโครงการเท่าที่ควร เนื่องจากต้องเสียค่ากระแสไฟฟ้าในการสูบน้ำ ปัญหาขาดการยอมรับและขาดความรู้สึกร่วมในการเก็บเงินของโครงการ

ส่วนความคาดหวังของเจ้าหน้าที่ชลประทาน ต่อบทบาทของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำในการจัดการน้ำชลประทานในแต่ละด้าน ปรากฏว่าเจ้าหน้าที่ชลประทานมีความคาดหวังอยู่ในระดับปานกลาง น่าจะเป็นเพราะว่าเจ้าหน้าที่ชลประทานมีหน้าที่ความรับผิดชอบในการส่งเสริมกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานมีความต้องการให้กลุ่มมีการดำเนินงานที่ก้าวหน้าและมีผลสามารถดำเนินงานได้บรรลุวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งกลุ่ม และหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำสามารถปฏิบัติงานได้ตามแนวทางที่กรมชลประทานได้กำหนดไว้ และหากได้หัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำที่เข้มแข็งและมีความสามารถ การจัดการน้ำชลประทานในระดับไร่นา

น่าจะมีประสิทธิภาพมากกว่านี้ ดังจะเห็นได้จาก สมนร เฝือกจันทร์ และกมล ส่งวัฒนา (2532 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องนโยบายการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กราย พบว่าโครงการที่ประสบความสำเร็จมักจะมีผู้นำกลุ่มผู้ใช้ น้ำที่ ชี้แนะและมีทัศนคติต่อโครงการไปในทางบวก

และเลขานุการกลุ่มผู้ใช้ น้ำมีความคาดหวังในบทบาทของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้ น้ำ โดยส่วนรวมทุกตัวกลุ่มอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้ น่าจะเป็นเพราะเลขานุการกลุ่มผู้ใช้ น้ำ ซึ่งเป็นเกษตรกรในพื้นที่ชลประทานยังไม่ทราบหรือยังไม่ เข้าใจบทบาทหน้าที่ของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้ น้ำ ไม่ทราบวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้ น้ำ ซึ่งในเรื่องความรู้ความเข้าใจนี้ กานดา ผดุงเกียรติ (2521 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การรวมกลุ่มผู้ใช้ น้ำชลประทานระดับไร่นาฯ ได้สรุปว่า ภายหลังจากการจัดตั้งกลุ่มและเลือกผู้นำแล้ว ไม่มีการประชุมสมาชิกกลุ่ม เพื่อชี้แจงให้ความรู้แก่สมาชิก และสมาชิกส่วนใหญ่ยังไม่ทราบว่ากลุ่มผู้ใช้ น้ำตามแผนจัดตั้งขึ้นเพื่ออะไร

เป็นที่น่าสังเกตว่ากลุ่มตัวอย่างที่เป็นเกษตรกร คือ หัวหน้ากลุ่มผู้ใช้ น้ำมีความคาดหวังในบทบาทของตนเอง ในด้านการติดต่อประสานงานกับ เจ้าหน้าที่ชลประทานอยู่ในระดับปานกลาง และมีค่าคะแนนเฉลี่ยในบทบาทด้านนี้ มากกว่าด้านอื่น ๆ ส่วนเลขานุการกลุ่มผู้ใช้ น้ำ มีความคาดหวังในบทบาทของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้ น้ำ ในด้านการติดต่อประสานงานกับ เจ้าหน้าที่ชลประทานและด้านการกำกับดูแลการปฏิบัติตามกฎระเบียบและ ข้อบังคับในการใช้น้ำอยู่ในระดับปานกลาง แต่มีค่าคะแนนเฉลี่ยในบทบาททั้งสองด้านนี้มากกว่าด้านอื่น ๆ ทั้งนี้ น่าจะเป็นเพราะว่าทั้งหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้ น้ำและเลขานุการกลุ่มผู้ใช้ น้ำ ต่างมีความคิดเห็นว่า หัวหน้ากลุ่มผู้ใช้ น้ำ ควรมีบทบาทในด้านติดต่อประสานงานกับเจ้าหน้าที่ชลประทานมากกว่าบทบาทในด้านอื่น ๆ เช่น การไปแจ้งเจ้าหน้าที่ชลประทานเมื่อเกษตรกรมีปัญหาในการใช้น้ำ แจ้งแผนการส่งน้ำให้เกษตรกรทราบ ส่วนความคาดหวังของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเกษตรกรทั้งสองกลุ่ม ที่มีความคิดเห็นว่าหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้ น้ำควรจะมีบทบาทน้อยที่สุด คือ บทบาทในด้านการตัดสินใจปัญหาต่าง ๆ ในการใช้น้ำ ทั้งนี้ น่าจะเป็นเพราะว่าบทบาทในด้านนี้ยุ่งยากและไม่อยากปฏิบัติ ส่วนเจ้าหน้าที่ชลประทานกลับมีความคาดหวังที่แตกต่างกันไป จากหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้ น้ำและเลขานุการกลุ่มผู้ใช้ น้ำ คือ เจ้าหน้าที่ชลประทานมีความคาดหวังในบทบาทของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้ น้ำ ในด้านการติดต่อประสานงานกับเจ้าหน้าที่ชลประทานน้อยกว่าด้านอื่น ๆ และมีความคาดหวังว่า หัวหน้ากลุ่มผู้ใช้ น้ำควรมีบทบาทในด้านการกำกับดูแลให้สมาชิกกลุ่มมีการปฏิบัติตามกฎระเบียบและ ข้อบังคับในการใช้น้ำมากที่สุด ทั้งนี้ น่าจะเป็นเพราะเจ้าหน้าที่ชลประทานคิดว่าบทบาทหลักของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้ น้ำ คือ การกำกับดูแลให้สมาชิกกลุ่มผู้ใช้ น้ำปฏิบัติตามกฎระเบียบและ ข้อบังคับ

ในการใช้น้ำ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ อาภา ศิริวงศ์ ณ อยุธยา (2522 : 44) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษาเปรียบเทียบระบบชลประทานแบบประณีตของชุมชนสองแห่งในภาคเหนือของประเทศไทย สรุปได้ว่าบทบาทอำนาจหน้าที่ของผู้บริหารกลุ่มผู้ใช้น้ำหรือหัวหน้าเหมืองฝาย ได้แก่ การตรวจตราสภาพของเหมืองฝาย ดูแลการใช้น้ำให้สมาชิกปฏิบัติตามข้อบังคับหรือสัญญาเหมืองฝาย

1.2 บทบาทที่เป็นจริงของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำ ในการจัดการน้ำชลประทานในระดับไร่นา โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้จะเป็นเพราะปัจจัยด้านความเข้าใจ การเรียนรู้ และทัศนคติ (ชงชัย สันติวงษ์, 2517 : 47 - 48) ซึ่งเมื่อนิยามาข้อมูลทั่วไปของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำพบว่า ส่วนใหญ่จะมีอายุมาก (46 - 55 ปี) มีระดับการศึกษาต่ำ (ป.1 - ป.4) มีรายได้เฉลี่ย (5,001 - 10,000 บาทต่อปีต่อครัวเรือน) ไม่ได้รับการฝึกอบรมเรื่อง การจัดการน้ำชลประทานในระดับไร่นา มีที่ดินที่ให้น้ำชลประทานในการเพาะปลูกน้อย (ไม่เกิน 5 ไร่) ปัจจัยเหล่านี้จะส่งผลให้การปฏิบัติงานของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำไม่เป็นไปตามบทบาทที่คาดหวัง ผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ รัชสวรรค์ ทิมจันทร์วงศ์ (2521 : บทคัดย่อ) ที่พบว่าบทบาทที่ปฏิบัติจริงของสมาชิกในการดำเนินงานศูนย์เขาวงกตชนบทอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง และเมื่อนิยามาบทบาทที่เป็นจริงของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำในการจัดการน้ำชลประทานในระดับไร่นา ในแต่ละด้าน พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่เป็นเกษตรกร คือ หัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำและเลขานุการกลุ่มผู้ใช้น้ำ ต่างก็มีความคิดเห็นว่า หัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำได้กำกับดูแลให้สมาชิกกลุ่มได้ปฏิบัติตามกฎระเบียบและข้อบังคับในการใช้น้ำมากกว่าบทบาทในด้านอื่น ๆ และหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำมีบทบาทในด้านการตัดสินปัญหาต่าง ๆ ในการใช้น้ำน้อยที่สุด ส่วนเจ้าหน้าที่ชลประทานที่มีความคิดเห็นสอดคล้องกับหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำและเลขานุการกลุ่มผู้ใช้น้ำว่าหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำมีบทบาทที่เป็นจริงในด้านการตัดสินปัญหาต่าง ๆ ในการใช้น้ำน้อยที่สุด แต่มีความคิดเห็นแตกต่างในบทบาทที่หัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำได้ปฏิบัติมากที่สุด โดยเจ้าหน้าที่ชลประทานเห็นว่าหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำได้มีบทบาทในด้านการจัดสรรแบ่งปันน้ำมากที่สุด ทั้งนี้จะเป็นเพราะว่าในกลุ่มผู้ใช้น้ำ ไม่ค่อยมีปัญหาข้อขัดแย้งในการใช้น้ำ หัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำเลยมีบทบาทในด้านการตัดสินปัญหาต่าง ๆ ในการให้น้ำน้อย ดังจะเห็นได้จากผลงานวิจัยของ ศุภชัย มินฆานเหมินทร์ (2532 : 73-74) ได้กล่าวถึงเหตุผลที่การบริหารระบบเหมืองฝายมีข้อขัดแย้งเกิดขึ้นน้อย เพราะการขัดแย้งภายในกลุ่มผู้ใช้น้ำเดียวกัน ก็มีการขัดแย้งที่สามารถตกลงกันเองได้ องค์การไม่ซับซ้อน สะดวกในการดูแลบังคับบัญชาและศูนย์กลางของการจัดการได้แก่หัวหน้าเหมืองฝายที่จะต้องมีความรู้ ความเข้าใจ ความเสียสละ ยึดถือผลประโยชน์ของกลุ่ม เป็นเป้าหมายในการปฏิบัติงาน ขณะเดียวกันสมาชิกต้องเคารพและปฏิบัติตาม

กตিকাหรือข้อสัญญาที่กลุ่มได้กำหนดไว้อย่างเคร่งครัด

ผลการวิจัยนี้แสดงว่าหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำยังปฏิบัติงานตามบทบาทของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำในการจัดการน้ำชลประทานในระดับไร่นาได้ไม่เต็มที่ เพราะมีบทบาทที่เป็นจริงอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้่าจะเป็นเพราะหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำ ซึ่งเป็นเกษตรกร ต้องประกอบอาชีพเลี้ยงครอบครัวด้วย จึงไม่มีเวลามาปฏิบัติงานให้กับกลุ่มได้เต็มที่ และการดำเนินงานในรูปแบบกลุ่มนั้น เกษตรกรยังไม่เข้าใจ ไม่มีความคุ้นเคย เกษตรกรไม่เข้าใจถึงสิทธิ หน้าที่ของตนเกี่ยวกับการปฏิบัติเรื่องการใช้น้ำ เห็นแก่ประโยชน์ของตนเองเป็นสำคัญ ไม่คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม (A.L.T., 2526 : 29)

2. ผลการเปรียบเทียบบทบาทที่คาดหวังและบทบาทที่เป็นจริงของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำในการจัดการน้ำชลประทานในระดับไร่นา ภายในกลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพแตกต่างกัน ตามความคิดเห็นของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำ เลขาธิการกลุ่มผู้ใช้น้ำ และเจ้าหน้าที่ชลประทาน ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปรากฏ ดังนี้

2.1 ผลการเปรียบเทียบบทบาทที่คาดหวังและบทบาทที่เป็นจริงของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำในการจัดการน้ำชลประทานในระดับไร่นาตามความคิดเห็นของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำ ปรากฏว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทุกด้าน และหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำมีบทบาทที่คาดหวังในการจัดการน้ำชลประทานในระดับไร่นาสูงกว่าบทบาทที่เป็นจริงทุกด้าน ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

2.2 ผลการเปรียบเทียบบทบาทที่คาดหวังและบทบาทที่เป็นจริงของเลขาธิการกลุ่มผู้ใช้น้ำในการจัดการน้ำชลประทานในระดับไร่นาตามความคิดเห็นของเลขาธิการกลุ่มผู้ใช้น้ำ ปรากฏว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทุกด้าน และหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำมีบทบาทที่คาดหวังในการจัดการน้ำชลประทานในระดับไร่นาสูงกว่าบทบาทที่เป็นจริงทุกด้าน ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

2.3 ผลการเปรียบเทียบบทบาทที่คาดหวังและบทบาทที่เป็นจริงของเจ้าหน้าที่ชลประทานในการจัดการน้ำชลประทานในระดับไร่นา ตามความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ชลประทาน ปรากฏว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทุกด้าน ยกเว้นด้านการติดต่อประสานงานกับเจ้าหน้าที่ชลประทานที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำมีบทบาทที่คาดหวังในการจัดการน้ำชลประทานในระดับไร่นาสูงกว่าบทบาทที่เป็นจริงทุกด้าน ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าว พบว่า ความคาดหวังของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้ น้ำ เลขานุการกลุ่มผู้ใช้ น้ำ และเจ้าหน้าที่ชลประทานต่อบทบาทของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้ น้ำ ในการจัดการน้ำ ชลประทานในระดับไร่นาส่งกว่าบทบาทที่หัวหน้ากลุ่มผู้ใช้ น้ำ ได้ปฏิบัติจริง เพราะความคาดหวังนั้น เป็นรูปแบบของพฤติกรรมที่ผู้อื่นคาดหวังว่าผู้อยู่ในตำแหน่งจะถือปฏิบัติ ซึ่งอาจจะสอดคล้องหรือไม่ สอดคล้องกับบทบาทที่กำหนดก็ได้ (สงวนศรี วิรัชชัย, 2527 : 23-24) บทบาทที่ปฏิบัติจริงจึงมีก ต่ำกว่าความคาดหวัง ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ ประกอบ ต่อตระกูล (2519 : บทคัดย่อ) ที่พบว่า บทบาทที่เป็นจริงกับบทบาทที่คาดหวังในการบริหารงานด้านความสัมพันธ์กับชุมชนของครูใหญ่ มีความแตกต่างกัน และคะแนนเฉลี่ยตามความคาดหวังในแต่ละบทบาทจะสูงกว่าค่าคะแนนเฉลี่ยตาม ความเป็นจริงทุกบทบาทและผลงานวิจัยของ สมเดช สิทธิพงศ์พิทยา (2523 : บทคัดย่อ) พบว่า พัฒนาการจังหวัดและพัฒนาการอำเภอ มีความคาดหวังต่อบทบาทของสำนักงานพัฒนาชุมชนเขตสูงกว่า บทบาทที่สำนักงานพัฒนาชุมชนเขต ได้ปฏิบัติจริง และพบว่าบทบาททั้งสองมีความแตกต่างกันอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติ และจากผลการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นที่สังเกตว่า เจ้าหน้าที่ชลประทานมีความคาดหวัง ในบทบาทของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้ น้ำ สูงกว่ากลุ่มตัวอย่างอื่น ๆ ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะว่าบทบาทหน้าที่ ของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้ น้ำ ทางกรมชลประทานเป็นผู้กำหนด และในฐานะที่เจ้าหน้าที่ชลประทานเป็นผู้ ส่งเสริมและสนับสนุนกลุ่มผู้ใช้ น้ำชลประทาน จึง ได้ตั้งความคาดหวังไว้สูงว่าหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้ น้ำและ เกษตรกรจะมีส่วนร่วมในการดำเนินงานซึ่ง นกุล ทองทวี (ม.ป.ป. : 4) ได้กล่าวไว้ว่า "การจัด การน้ำชลประทานจะประสบผลสำเร็จไม่ได้เลย ถ้าไม่อาศัยความร่วมมือจากเกษตรกร"

3. ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนสำหรับบทบาทที่คาดหวังของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้ น้ำ ในการจัดการน้ำชลประทานในระดับไร่นา ระหว่างกลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพแตกต่างกัน ตาม ความคิดเห็นของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้ น้ำ เลขานุการกลุ่มผู้ใช้ น้ำ และเจ้าหน้าที่ชลประทาน

3.1 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวน สำหรับบทบาทที่คาดหวังของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้ น้ำ ในด้านการจัดสรรแบ่งปันน้ำ ตามความคิดเห็นของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้ น้ำ เลขานุการกลุ่มผู้ใช้ น้ำ และ เจ้าหน้าที่ชลประทาน ปรากฏว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งสอดคล้องกับ สมมติฐานที่ตั้งไว้ และเมื่อพิจารณาผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ พบว่า เจ้าหน้าที่ชลประทาน และเลขานุการกลุ่มผู้ใช้ น้ำมีความคาดหวังในบทบาทของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้ น้ำ ในด้านการจัดสรรแบ่งปัน น้ำแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยเจ้าหน้าที่ชลประทานมีความคาดหวังสูงกว่า เลขานุการกลุ่มผู้ใช้ น้ำ

3.2 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวน สำหรับบทบาทที่คาดหวังของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำ ในด้านการติดต่อประสานงานกับเจ้าหน้าที่ชลประทาน ตามความคิดเห็นของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำ เลขานุการกลุ่มผู้ใช้น้ำ และเจ้าหน้าที่ชลประทาน ปรากฏว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อพิจารณาผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ไม่พบที่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

3.3 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวน สำหรับบทบาทที่คาดหวังของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำ ในด้านการควบคุมดูแลรักษาระบบชลประทานในระดับไร่นา ตามความคิดเห็นของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำ เลขานุการกลุ่มผู้ใช้น้ำ และเจ้าหน้าที่ชลประทาน ปรากฏว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อพิจารณาผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ไม่พบที่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

3.4 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวน สำหรับบทบาทที่คาดหวังของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำ ในด้านการตัดสินใจปัญหาต่าง ๆ ในการใช้น้ำ ตามความคิดเห็นของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำ เลขานุการกลุ่มผู้ใช้น้ำ และเจ้าหน้าที่ชลประทาน ปรากฏว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ และเมื่อพิจารณาผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ พบว่าเจ้าหน้าที่ชลประทาน เลขานุการกลุ่มผู้ใช้น้ำ มีความคาดหวังในบทบาทของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำ ในด้านการตัดสินใจปัญหาต่าง ๆ ในการใช้น้ำแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยเจ้าหน้าที่ชลประทาน มีความคาดหวังสูงกว่าเลขานุการกลุ่มผู้ใช้น้ำ และหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำกับเลขานุการกลุ่มผู้ใช้น้ำก็มีความคาดหวังในบทบาทของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำ ในด้านการตัดสินใจปัญหาต่าง ๆ ในการใช้น้ำแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำมีความคาดหวังในบทบาทของตนเองสูงกว่าความคาดหวังของเลขานุการกลุ่มผู้ใช้น้ำที่มีต่อหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำ

3.5 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวน สำหรับบทบาทที่คาดหวังของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำ ในด้านการกำกับดูแลการปฏิบัติตามกฎระเบียบและข้อบังคับในการใช้น้ำ ตามความคิดเห็นของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำ เลขานุการกลุ่มผู้ใช้น้ำ และเจ้าหน้าที่ชลประทาน ปรากฏว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ และเมื่อพิจารณาผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ พบว่าเจ้าหน้าที่ชลประทานกับหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำ และเจ้าหน้าที่ชลประทานกับเลขานุการ

กลุ่มผู้ใช้ น้ำ มีความคาดหวังในบทบาทของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้ น้ำ ในด้านการกำกับดูแลการปฏิบัติตามกฎระเบียบและข้อบังคับในการใช้น้ำแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยเจ้าหน้าที่ชลประทานมีความคาดหวังสูงกว่าหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้ น้ำ และเลขานุการกลุ่มผู้ใช้ น้ำ

ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวน สำหรับบทบาทที่คาดหวังของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้ น้ำ ในการจัดการน้ำชลประทานในระดับไร่นาในทุก ๆ ด้าน ตามความคิดเห็นของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้ น้ำ เลขานุการกลุ่มผู้ใช้ น้ำ และเจ้าหน้าที่ชลประทาน ปรากฏว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ เกษม สุตตสันต์ (2525 : บทคัดย่อ) ที่พบว่า ความคาดหวังของผู้บริหาร ครูและศึกษานิเทศก์ในเขตการศึกษา 6 ที่มีต่อบทบาทของครูวิชาการกลุ่มโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา ไม่สอดคล้องกันหรือแตกต่างกัน และผลการวิจัยครั้งนี้จะเห็นได้ว่า เจ้าหน้าที่ชลประทานมีความคาดหวังในบทบาทของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้ น้ำ สูงกว่าหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้ น้ำ และเลขานุการกลุ่มผู้ใช้ น้ำ ทั้งนี้เนื่องมาจากบทบาทหน้าที่ของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้ น้ำ ทางกรมชลประทานเป็นผู้กำหนด ดังนั้น เจ้าหน้าที่ชลประทานจึงได้ตั้งความคาดหวังไว้สูง เหตุที่หัวหน้ากลุ่มผู้ใช้ น้ำ และเลขานุการกลุ่มผู้ใช้ น้ำ มีความคาดหวังต่ำกว่า เจ้าหน้าที่ชลประทาน อาจจะเป็นเนื่องจากไม่ทราบวิธีการดำเนินงานของกลุ่มผู้ใช้ น้ำ ชลประทาน ทั้งนี้เห็นได้จากผลงานวิจัยของ กานดา พรณเกียรติ (2521 : บทคัดย่อ) ได้สรุปว่าการจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้ น้ำ ชลประทานนั้น ผู้นำกลุ่ม ไม่ได้รับการฝึกอบรมให้ทราบเกี่ยวกับวิธีการบริหารงานของกลุ่ม การส่งน้ำและการบำรุงรักษาซ่อมแซมอาคารชลประทาน และเมื่อพิจารณาข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง จะเห็นได้ว่าหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้ น้ำ และเลขานุการกลุ่มผู้ใช้ น้ำ มีความใกล้เคียงกันใน เรื่องของการได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการจัดการน้ำชลประทาน ระดับการศึกษาและอายุ โดยหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้ น้ำ มีอายุมากกว่าเลขานุการกลุ่มผู้ใช้ น้ำ เล็กน้อย ส่วนเจ้าหน้าที่ชลประทานได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการจัดการน้ำชลประทานมากกว่ากลุ่มตัวอย่างทั้งสอง มีอายุน้อยกว่ามาก และมีระดับการศึกษาที่สูงกว่ามาก จึงทำให้ เจ้าหน้าที่ชลประทานมีความคาดหวังในบทบาทของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้ น้ำ สูงกว่าความคาดหวังของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้ น้ำ และเลขานุการกลุ่มผู้ใช้ น้ำ ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ สกล กาฬสุวรรณ (2534 : 124) ที่พบว่า การที่ระดับการปฏิบัติงานที่คาดหวังตามทักษะของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิของสภาตำบล และครูในคณะทำงานสนับสนุนการปฏิบัติการพัฒนาชนบทระดับตำบลในอำเภอต่าง ๆ แตกต่างกันไปจะเป็นเพราะ ความแตกต่างกันด้านอายุ และระดับการศึกษาของกลุ่มตัวอย่างภายในแต่ละอำเภอ

ระดับไวนาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยเจ้าหน้าที่ชลประทานมีความคิดเห็น
ว่าหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำมีบทบาทที่เป็นจริงในการควบคุมดูแลรักษาระบบชลประทานในระดับไวนาสูงกว่า
ความคิดเห็นของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำและเลขานุการกลุ่มผู้ใช้น้ำ

4.4 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวน สำหรับบทบาทที่เป็นจริงของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำ
ในด้านการตัดสินใจต่าง ๆ ในการใช้น้ำ ตามความคิดเห็นของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำ เลขานุการ
กลุ่มผู้ใช้น้ำ และเจ้าหน้าที่ชลประทาน ปรากฏว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่ง
สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ และเมื่อนิยามผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ พบว่าเจ้าหน้าที่
ชลประทานกับหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำ และเจ้าหน้าที่ชลประทานกับเลขานุการกลุ่มผู้ใช้น้ำ มีความคิดเห็นต่อ
บทบาทที่เป็นจริงของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำ ในการตัดสินใจต่าง ๆ ในการใช้น้ำแตกต่างกันอย่างมี
นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยเจ้าหน้าที่ชลประทานมีความคิดเห็นที่หัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำมีบทบาท
ที่เป็นจริงในการตัดสินใจต่าง ๆ ในการใช้น้ำสูงกว่าความคิดเห็นของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำและ
เลขานุการกลุ่มผู้ใช้น้ำ

4.5 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวน สำหรับบทบาทที่เป็นจริงของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำ
ในด้านการกำกับดูแลการปฏิบัติตามกฎระเบียบและข้อบังคับในการใช้น้ำ ตามความคิดเห็นของหัวหน้า
กลุ่มผู้ใช้น้ำ เลขานุการกลุ่มผู้ใช้น้ำ และเจ้าหน้าที่ชลประทาน ปรากฏว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ
ทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ และเมื่อนิยามผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ย
เป็นรายคู่ พบว่าเจ้าหน้าที่ชลประทานกับเลขานุการกลุ่มผู้ใช้น้ำ มีความคิดเห็นต่อบทบาทที่เป็นจริงของ
หัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำ ในด้านการกำกับดูแลให้สมาชิกกลุ่ม ปฏิบัติตามกฎระเบียบและข้อบังคับในการใช้น้ำ
แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยเจ้าหน้าที่ชลประทานมีความคิดเห็นที่หัวหน้ากลุ่ม
ผู้ใช้น้ำมีบทบาทที่เป็นจริงในการกำกับดูแลให้สมาชิกกลุ่มปฏิบัติตามกฎระเบียบและข้อบังคับในการใช้น้ำ
สูงกว่าความคิดเห็นของเลขานุการกลุ่มผู้ใช้น้ำ

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าวเป็นที่สังเกตว่า ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ชลประทาน
ที่มีต่อบทบาทที่เป็นจริงของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำ ในการจัดการน้ำชลประทาน ในทุก ๆ ด้านนั้น จะอยู่
ในระดับสูงกว่าความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างอื่น ๆ ทั้งนี้ น่าจะเป็นเพราะเจ้าหน้าที่ชลประทานต้อง
ติดต่อกับหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำ โดยตรงในการวางแผนการส่งน้ำ การสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่ที่จะทำ
การเพาะปลูก การประชุมสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำฯ เจ้าหน้าที่ชลประทานจึงมีความใกล้ชิดสนิทสนมกับ
หัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำ ทำให้รู้เห็นการปฏิบัติงานของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำ เป็นอย่างดี

หัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำ ทำให้รู้เห็นการปฏิบัติงานของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำ เป็นอย่างดี

ดังเห็นได้จากผลงานวิจัยของ ชมนาด แสงบุงคือ (2527 : บทคัดย่อ) ที่ได้ศึกษาบทบาทที่เป็นจริงและบทบาทที่คาดหวังระหว่างโรงเรียนมัธยมศึกษา เพื่อพัฒนาชนบทกับชุมชน ในทัศนะของผู้บริหาร ครูและผู้ปกครอง สรุปได้ว่า ในการเปรียบเทียบทัศนะของผู้บริหาร ครูและผู้ปกครองในบทบาทที่เป็นจริง พบว่ามีทัศนะที่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ สกส กาฬสุวรรณ (2534 : 118) ที่พบว่า การที่ทัศนะของกลุ่มตัวอย่างมีความแตกต่างกัน โดยทัศนะของกำนันอยู่ในระดับสูงกว่ากลุ่มตัวอย่างอื่น ๆ นี้ก็จะมาจากความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับประชากรสำคัญ เพราะกำนันกับครูในคณะทำงานสนับสนุนการปฏิบัติการพัฒนาชนบทระดับตำบล (คปต.) เป็นคณะทำงานใน คปต. ด้วยกันจึงมีการติดต่อสัมพันธ์กันตามบทบาทหน้าที่

ส่วนการที่หัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำและเลขานุการกลุ่มผู้ใช้น้ำเห็นว่าบทบาทของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำในการจัดการน้ำชลประทานในระดับไร่นาที่เป็นจริงหรือที่ได้ปฏิบัติจริงต่ำกว่าความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ชลประทานนั้น น่าจะเป็นเพราะหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำยังไม่พอใจในการปฏิบัติงานของตนเอง และเลขานุการกลุ่มผู้ใช้น้ำก็ไม่พอใจในการปฏิบัติงานของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำ จากสาเหตุที่หัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำปฏิบัติงานตามบทบาทหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำไม่เต็มที่ จึงส่งผลให้การดำเนินงานของกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานในเขตชลประทานโครงการปัตตานี ยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร

ข้อเสนอแนะ

ผลจากการศึกษาวิจัยเรื่องบทบาทที่คาดหวังและที่เป็นจริงของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำในการจัดการน้ำในเขตชลประทานโครงการปัตตานีครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เสนอข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะบางประการ ซึ่งอาจเป็นประโยชน์ต่อการจัดการน้ำชลประทานในระดับไร่นาของหน่วยงานราชการองค์กรประชาชนที่เกี่ยวข้องและการดำเนินงานของกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน ดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1.1 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาและเพิ่มประสิทธิภาพหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำ

1.1.1 เนื่องจากผลการวิจัยพบว่า หัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำ เลขานุการกลุ่มผู้ใช้น้ำ และเจ้าหน้าที่ชลประทาน มีความคาดหวังในบทบาทของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำสูงกว่าบทบาทที่เป็นจริง แต่เมื่อแปลผลของคะแนนเฉลี่ยกลุ่มรวมของแต่ละด้าน พบว่า

- ในกลุ่มของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำนั้นมีความคาดหวังในบทบาทของตนเองอยู่ในระดับปานกลาง 2 ด้าน คือ ด้านการควบคุมดูแลรักษาระบบชลประทานในระดับไร่นาและด้านการตัดสินใจต่าง ๆ ในการใช้น้ำ แสดงว่าหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำมีความคิดว่าบทบาทใน 2 ด้านนี้ ควรจะเป็นบทบาทหน้าที่ของทางราชการมากกว่า และคิดว่าระบบชลประทานในระดับไร่นายังเป็นของทางราชการ การดูแลรักษาจึงควรเป็นหน้าที่ของทางราชการ อีกทั้งเจ้าหน้าที่ของทางราชการมีเงินเดือน มีเบี้ยเลี้ยงและในการตัดสินใจต่าง ๆ ในการใช้น้ำ หรือขจัดข้อขัดแย้งในการใช้น้ำนั้นเห็นเรื่องยากลำบาก ไม่อยากทำและหากทางราชการเข้ามามีบทบาทในเรื่องนี้เสียเองเกษตรกรเชื่อฟังมากกว่า

- ในกลุ่มของเลขานุการกลุ่มผู้ใช้น้ำก็มีความคาดหวังในบทบาทของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน

ดังนั้น จึงควรให้การศึกษา ให้การฝึกอบรมแก่หัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำ เลขานุการกลุ่มผู้ใช้น้ำ สมาชิกกลุ่มฯ และเกษตรกรหรือนำไปทัศนศึกษาดูงานเกี่ยวกับการจัดการน้ำชลประทานในระดับไร่นา ในเขตชลประทานที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินงาน เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ เห็นประโยชน์และตระหนักในปัญหาของตนเอง จนเกิดการยอมรับและนำไปปฏิบัติ เพราะจากการสรุปข้อมูลทั่วไปพบว่า หัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำและเลขานุการกลุ่มผู้ใช้น้ำส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับ ป. 1 - ป. 4 และส่วนใหญ่ไม่ได้รับการฝึกอบรมหรือไปทัศนศึกษาดูงานเกี่ยวกับการจัดการน้ำชลประทานในระดับไร่นา

- กลุ่มตัวอย่างทั้งสามกลุ่มมีความคิดเห็นตรงกันว่า หัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำมีบทบาทที่เป็นจริงหรือได้ปฏิบัติงานในการจัดการน้ำชลประทานในระดับไร่นา ทุก ๆ ด้านอยู่ในระดับปานกลาง

การที่กลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานในเขตชลประทานโครงการปิดตานี้ยังไม่ ทั้งเห็นและก้าวหน้าเท่าที่ควร น่าจะเป็นเพราะหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำ ยังปฏิบัติงานได้ไม่เต็มที่ แต่การวิจัยครั้งนี้ไม่ได้ค้นหาสาเหตุหรือปัจจัย ที่มีส่วนส่งเสริมหรือเป็นอุปสรรคในการปฏิบัติงานของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำ ซึ่งจำเป็นจะต้องทำการวิจัยต่อไปเพื่อจะหาคำตอบ

ดังนั้น กรมชลประทาน หน่วยงานในพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนองค์กรเอกชนต่าง ๆ ควรเข้าไปส่งเสริมและสนับสนุนให้หัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำได้ปฏิบัติงานไปตามบทบาทที่คาดหวังหรือรับบทบาทที่เป็นจริงให้สอดคล้องกับบทบาทที่คาดหวังให้มากยิ่งขึ้น ซึ่งต้องอาศัยความ

ตั้งใจจริงของเจ้าหน้าที่และปฏิบัติงานอย่างใกล้ชิดกับเกษตรกร จนสามารถสร้างความเข้าใจและเสียสละทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม เพราะการดำเนินงานของกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน ไม่มีค่าตอบแทน ต้องเสียสละในการปฏิบัติงาน และสมาชิกต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน กลุ่มจึงจะเข้มแข็งและดำรงอยู่ได้อย่างถาวร

1.1.2 เนื่องจากผลการวิจัย พบว่า ความคาดหวังในบทบาทของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำตามความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างแตกต่างกันและบทบาทที่เป็นจริงของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำตามความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างแตกต่างกัน

โดยเจ้าหน้าที่ชลประทานมีความคาดหวังในบทบาทของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำในการจัดการน้ำชลประทานในระดับไร่นาสูงกว่าหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำและเลขานุการกลุ่มผู้ใช้น้ำ ดังนั้นจึงควรส่งเสริมและให้การสนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานอย่างใกล้ชิด โดยให้สมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำชลประทานในระดับไร่นา มีการประชุมปรึกษาหารือแก้ไขปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานเป็นประจำ และมีเจ้าหน้าที่ของรัฐคอยให้คำปรึกษา ควรจัดให้มีการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำและเลขานุการกลุ่มผู้ใช้น้ำเป็นประจำ มีการประกวดหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำและเลขานุการกลุ่มผู้ใช้น้ำที่ปฏิบัติงานดีเด่น ซึ่งจะส่งผลให้หัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำและเลขานุการกลุ่มผู้ใช้น้ำเกิดความกระตือรือร้น และเต็มใจปฏิบัติงาน ซึ่งน่าจะส่งผลให้การปฏิบัติงานของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำที่ได้ปฏิบัติจริงสูงขึ้น จนเทียบเท่ากับบทบาทที่คาดหวัง และจากข้อเสนอแนะของกลุ่มตัวอย่างยังพบว่า กลุ่มตัวอย่างต้องการให้มีกิจกรรมร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับเกษตรกรเป็นประจำ เพราะจะทำให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับเกษตรกร การติดต่อประสานงานระหว่างเกษตรกรกับเจ้าหน้าที่ที่สามารถกระทำได้สะดวกขึ้น

1.2 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาและเพิ่มประสิทธิภาพเจ้าหน้าที่ชลประทาน

เนื่องจากผลการวิจัย พบว่า สมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำไม่มีความรู้และไม่เข้าใจเกี่ยวกับการใช้น้ำที่มีประสิทธิภาพและกฎระเบียบต่าง ๆ ดังนั้นทางกรมชลประทานควรมีแผนงานพัฒนากลุ่มผู้ใช้น้ำและสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำอย่างชัดเจนและต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติ รวมทั้งการสนับสนุนงบประมาณ เครื่องมือและวัสดุอุปกรณ์ให้พอเพียง เพราะพบว่าเจ้าหน้าที่บางส่วนขาดทักษะในการปฏิบัติงาน

สำหรับเจ้าหน้าที่ชลประทานควรมีความตั้งใจจริงในการปฏิบัติงาน หนีกันไปพบปะ
เยี่ยมเยียนและให้คำปรึกษาแก่กลุ่มผู้ใช้น้ำและสมาชิกเป็นประจำ ในพื้นที่ที่ประชาชนพูดและใช้ภาษา
มลายูท้องถิ่น ควรจัดเจ้าหน้าที่ที่มีความสามารถในการสื่อสารภาษามลายูท้องถิ่นไปปฏิบัติงาน

1.3 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาระบบชลประทานในระดับไร่นา

1.3.1 เนื่องจากผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรมีปัญหาน้ำท่วมขัง เพราะการ
ระบายน้ำไม่ดี และเกษตรกรต้องการให้มีการ تعدادคอนกรีตตลอดสายคู

ดังนั้นจึงควรประสานงานกับคณะกรรมการพัฒนาอำเภอ (กพอ.)

คณะกรรมการสนับสนุนการปฏิบัติการพัฒนาชนบทระดับตำบล (คปต.) คณะกรรมการสภาตำบล (กสต.)
อย่างใกล้ชิด ขอความร่วมมือและขอรับการสนับสนุนในการดำเนินงานของกลุ่มผู้ใช้น้ำและการจัดการ
น้ำชลประทานในระดับไร่นา โดยร่วมมือกันสร้างความเข้าใจแก่เกษตรกรในการจัดซื้อที่ดิน เพื่อขุด
คูคลองส่งน้ำและคลองระบายน้ำ และขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากแหล่งอื่น ๆ ในการพัฒนา
ระบบชลประทานฯ ในการทำเหมืองใส่ไก่ ดาดคอนกรีตคูส่งน้ำ ฯลฯ เช่น งบประมาณในระบบ
กชช. งบประมาณสนับสนุนส่วนภูมิภาคและท้องถิ่น โครงการพัฒนาตำบล

1.3.2 เนื่องจากผลการวิจัย พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ต้องการให้มีการ
ปล่อยน้ำตามแผนการส่งน้ำ หรือตลอดฤดูกาลทำนา

แสดงว่าการติดต่อสื่อสารระหว่างเจ้าหน้าที่ชลประทานกับเกษตรกร
หรือกลุ่มผู้ใช้น้ำยังไม่ดีเท่าที่ควร ดังนั้นจึงควรปรับปรุงวิธีการจัดสรรน้ำให้เหมาะสม มีการชี้แจงแก่
เกษตรกรโดยทั่วถึงในแต่ละฤดูกาลทำนาว่าจะส่งน้ำอย่างไร เมื่อไร ระยะเวลานานเท่าไร เพื่อให้
ให้เกษตรกรสามารถวางแผนการเพาะปลูกได้

1.3.3 จากผลการวิจัยพบว่า สาเหตุที่มีการขัดแย้งหรือทะเลาะวิวาทเกี่ยวกับการ
การใช้น้ำ เนื่องจากการแย่งกันใช้น้ำ การปิด-เปิดอาคารอัดน้ำหรืออาคารแบ่งน้ำ

ดังนั้น ในช่วงที่มีน้ำไม่พอ ควรมีการประชุมชี้แจงแก่เกษตรกรให้
มีการจัดรอบเวรในการใช้น้ำ โดยให้หัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำ คณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ตลอดจนผู้นำท้องถิ่น
ได้เข้ามามีบทบาทในการกำกับดูแล ให้มีการใช้น้ำตามรอบเวรการใช้น้ำ

1.3.4 ควรมีการจัดเก็บค่าน้ำจากเกษตรกรรายใหญ่ หรือมีการใช้น้ำ
ชลประทานมากและนำมาจัดตั้งเป็นกองทุนของกลุ่มผู้ใช้น้ำ เพื่อใช้จ่ายในกิจการต่าง ๆ ของ
กลุ่มผู้ใช้น้ำ

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาถึงสาเหตุหรือปัจจัยที่มีส่วนส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่ม
ผู้ใช้น้ำและการปฏิบัติงานของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำ หรือศึกษาถึงสาเหตุและปัจจัยที่เป็นอุปสรรค

2.2 ควรมีการศึกษาในพื้นที่เขตชลประทานอื่น ๆ ที่มีลักษณะทางสังคม เศรษฐกิจ
วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมแตกต่างไปจากเขตชลประทานโครงการปัตตานี

2.3 ควรศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างอื่น ๆ เช่น เกษตรกร หรือสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ
คณะทำงานสนับสนุนการปฏิบัติการพัฒนาชนบทระดับตำบล (คปต.) ฯ